

АКТИВНОСТ АНГЛОСАКСОНСКИХ МИСИОНАРА МЕЂУ ГЕРМАНСКИМ — ПАГАНСКИМ — ПЛЕМЕНИМА у VIII и IX ВЕКУ

Ивица Чапровић*
Православни богословски
факултет Универзитета
у Београду

Апстракт: Мисионарски покрет из англосаксонске Енглеске неприметно започео крајем VII века, у VIII веку је доживео свој врхунац на просторима северозападне Европе. Утицај англосаксонских мисионара немерљив је за овај део европског континента, како у сфери религије, тако и у сфери културе. Мисионарење је било преломни тренутак за Западну Европу, који је означио почетак једне нове ере, јер је ишао ујоредо са настанком и развојем династије Каролинга. Дакле, делатност англосаксонских мисионара и њихови циљеви су се поклопили са политичком идеологијом Карла Великог, што је дошло до промена у свим сферама политичкој и верској животи међу племенима на простору северозападне Европе.

Кључне речи: мисија, англосаксонска Енглеска, Карло Велики, Алкуин

Неминовно је да се сагледавање развоја културе и науке – а посебно религиозне свести – на територији северозападне Европе у периоду са краја VIII и почетком IX века, прати кроз призму златног, VII века англосаксонске Енглеске. Утицај који су на германска племена извршили англосаксонски мисионари био је од пресудне важности за свеопшти препород на поменутом просторима. Треба нагласити да је генеза оба народа – на Британском острву и на северозападу Европе – слична или, чак у неким случајевима, иста.

* chivica@gmail.com

1.1. Англосаксонска култура и мисија

Трослојност етничког састава на Британском острву, у периоду од I до VII века, узрокује једно компликовано и свеобухватно тумачење културе на Острву. До доласка германских племена демографски састав на Острву је био вишеслојан, што је условљавало мешање утицаја у уметности и архитектури, и уопштено гледано, у острвској култури. Нормативно хришћанство је у Енглеску дошло са Константином Великим, који је 306. године из Јорка започео своју владавину. Утицај Римљана се у каснијем периоду осећао у свим сегментима друштва. После одласка римских војних гарнизона, почетком V века, британско-келтско становништво сусрело се са германским племенима која су са Континента (са северозапада Европе) освајала део по део Острва. До VI века на Острву је преовладавао пагански култ, са утицајима ирских хришћанских мисионара који од Светог Патрикија проповедају Јеванђеље на овим просторима. Мисија из Рима стигла је у Енглеску 597. године. После келтског хришћанског утицаја на Острву у V и VI веку, мисија из Рима била је само коначни догађај евангелизације англосаксонске Енглеске. То је, поред покрштавање незнабожаца, било и утврђивање у вери дотадашњих хришћана и црквено-дисциплинско уређење Цркве на Острву, по начелима канонског устројства васељенске Цркве Христове. У овим условима германски освајачи били су пагани који су населили већински хришћанске градове и села, тако да су се и они сусретали са хришћанством од самог доласка на Острво. Задатак евангелизације преузела су два хришћанска средишта, независно један од другог, Кентербери и Јона. На потоње стварање англосаксонске културе утицале су и Келтска и Римска Црква.¹

Упркос тешкоћама, чудесним бујањем келтске духовности и спајањем са канонским устројством Римске Цркве створена је Црква у Енглеској чији је допринос цивилизацији Западне Европе у раном средњем веку врло велики. Последица стварања клирикалне свести у народу и успостављања епископоцентричне организације Цркве јесте стварање великих дела у уметности и књижевности.²

¹ Опширније види И. Чаировић, „Крст у англо-саксонској и келтској уметности“, *Животис* 4, Београд 2010, 61–71; *idem*, „Линдисфарнско Јеванђеље – Енглеска од паганства до хришћанства“, *Иконографске студије* 3, Зборник са трећег Симпозијума посвећеног теорији црквене уметности, Београд 2010, 95–104.

² Рукописне књиге са простора Британског острва су међу најпознатијим рукописним издањима у средњем веку. Најранији сачувани рукописи датирају из периода 400. до 600. године, а настали су првенствено у Ирској, Цариграду и Италији. Острвска издања се одликују веома развијеном орнаментиком и иницијалима. Општа карактеристика острвских рукописних књига је да је прво писац писао текст, а да је

1.2. Мисија међу паганским племенима у северозападној Европи

Од VIII века, међу франачким племићима владало је мишљење да је идеал земаљског живота остварење Царства Небеског на земљи, те су тежили да сви људи на свету постану хришћани. Слично томе, хришћански мисионари из Енглеске имали су за циљ да покрсте сва паганска племена са којима су били у контакту. Имајући такву намеру, они су размишљали о мисионарењу међу паганима у Европи, али су временом схватили да су паганска племена агресивна и да не желе да приме нову религију, већ да им је приоритет пљачка и освајање територија. Мисионари надахнути еланом златног VII века Енглеске одлазили су међу германска – паганска – племена и проповедали су Јеванђеље Христово. Резултат њиховог труда јесте једно од најзначајнијих поглавља у средњовековној историји Западне Цркве, а посебно у историји хришћанског мисионарења. Ричард Саливен истиче да је проучавање *карولينшке мисије*, како је он назива, врло комплексно, јер са аспекта савремене науке нисмо у могућности да опишемо методе које су користили мисионари како би крстили паганска племена.³ С друге стране, остаје нејасно шта се дешавало када су се хришћански мисионари сусретали са агресивним, паганским племенима. Франачки мисионари – који су сви били родом из англосаксонских племена или су боравили у њиховима школама – прво су имали на уму да крсте пагане, па тек онда – када се за то стекну услови – да устроје црквену организацију. Дакле, користили су методологију коју су користили римски мисионари у Енглеској почетком VII века.

Из свих доступних историјских извора уочавамо да су мисионари у паганским областима прво правили центар мисије, од којег су полазили у даљи рад.⁴ То значи да се мала група мисионара окупила на једном месту, уз реку или језеро, где је прво направљена колиба. Затим су почели да обрађују земљу, коју су припремили (раскрчили терен од шумâ и коровâ), а онда су припремљену земљу култивисали за прву сетву. Врло брзо су мисионари уз колибе у којима су живели направили

поред тога скицирао иницијале и декорације уз текст, како би их затим сликао поред текста. Познато је Линдисфарнско Јеванђеље, као и Јеванђеља из Дарама и Ехтернаха, која се од 1753. године чувају у Британском музеју у Лондону.

³ Richard E. Sullivan, „The Carolingian Missionary and the Pagan“, *Speculum*, Vol. 28, No. 4 (Oct., 1953), 705.

⁴ Alcuin, *Vita Willibrordi*, уредник W. Levison, MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum*, vol. I, 120, гл. 5; Bede, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum*, књига V, глава 9 (уредник Carolus Plummer, *Venerabilis Baedae Opera Historica* [Oxford, 1896].

црквицу, у којој се редовно богослужило. Када су направили своје насеље, мисионарима је најтежи био први контакт са паганима, што због ратничке природе германских племена, што због језичких препрека. Други проблем је био тај што су то била углавном мала места насељена паганским живљем, који је номадски живео. Када су мисионари правили своје насеобине пагани су – у малом броју – могли да слушају Христово Јеванђеље, те су мисионари морали да иду корак по корак у проповедању и то врло малим групама људи.⁵ Пошто су се суочили са овим потешкоћама мисионари су кренули од села до села, од насеља до насеља, како би – на било који начин – долазили у додир са паганима и како би их упознали са Јеванђељем.

Најбољи пример за ово је Бонифације, рођен у Весексу (Енглеска), који је много путовао и на тим свакодневним путовањима проповедао, лечио и помагао људима.⁶ У корист овој тези, Алкуин – пишући Вилибрордово житије – указује на то да је Вилиброрд почео да мисионари из једног мисионарског центра – из Утрехта – где је дошао 696. године, и одакле је отпочео да проповеда широм Фризије. Алкуин описује и његова путовања по селима и градовима где је проведао Јеванђеље.⁷ Углавном говоримо о мисионарима који су проповедали хришћанску веру међу паганским Саксонцима, германском племену којем се први окренуо Карло Велики⁸ (770), како бисмо направили везу између англосаксонских и франачких мисионара. Англосаксонски мисионари нису имали велики проблем због језичке баријере, јер је њихов језик био сродан језицима којима су говорили пагани у Фризији и Саксонији.

⁵ Опис види у Richard E. Sullivan, *нав. дело*, 706.

⁶ Cf. Willibald, *Vitae Sancti Bonifatii*, уредник W. Levison, MGH SRG LVn, Hanover (1905), глава 6. Опис Бонифацијевог чуда када је уништио познати пагански жртвеник у Гајмару показује да је он проповедао паганима тамо где их је било највише. Исто је било и у Ордруфу где је проповедао и крстио многе пагане. Дакле, он је много путовао и – просто – тражио пагане како би им проповедао.

⁷ Alcuin, *нав. дело*, гл. 14–22.

⁸ Карло Велики је водио ратове са Саксонцима три деценије – од 772. године када је први пут напао Саксонију, па све до 804. године када је поразио и последње саксонске племиће. У том периоду историја бележи осамнаест великих битака, што је резултирало тиме да Саксонија буде саставни део Франачке. У другом походу, 775. године, Карло Велики је присилио вођу устаника Хесија после пораза у Истфалији да прихвати хришћанство и да се крсти. Карло се у Саксонију враћа 782. године и доноси писани законик, који је санкционисао пагане и њихова жртвоприношења. Карло је опет угушио саксонски устанак и затим крстио вођу устаника 785. године. Пагани у Вестфалији су 792. а затим и у Истфалији 793. године подигли устанке против Карла, али је он 804. године поразио устанике и прогласио је ову територију за своју. Опширније види у Rosamond McKitterick, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2008, 104–106.

1.3. Англосаксонски мисионари

Међу паганима у Фризији први је проведао **Вилфрид, епископ Јорка**, који због несугласица са архиепископом Теодором одлази у Рим да тражи сатисфакцију, па је – на том путу – пролазећи кроз Фризију проповедао међу паганима.⁹ Када је Вилфрид кренуо на пут у Рим како би лично од папе добио разрешење проблема са архиепископом Теодором, преко Залива је кренуо кроз Фризију зато што су они који контролишу северни део Залива били непријатељски расположени према њему. Тако је зиму између 678. и 679. године провео међу Фризима, а тада је забележио значајан успех у покрштавању незнабожаца. Значај овога није толико везан за Фризе, чије покрштавање је било кратког века, већ је био у надахнућу Вилфридових саплеменика да крену у мисију према германским племенима у Западној Европи. Вилфрид је временски мало проповедао, али је започео и наговестио англосаксонску мисију међу паганским племенима.

Егберт из Нортамбрије, који је већи део свог живота провео у изгнанству у Ирској, жарко је желео да проповеда међу Фризима. Уместо њега, у ову мисију су послати његови пријатељи из Енглеске, али они нису имали много успеха. Због тога је он сабрао више мисионара из Нортамбрије, међу којима и Вилиброрда, како би остварио жељу да се Фризи покрсте и у томе делимично и успео.¹⁰

Вилиброрд је био младић у доба сабора у Витбију (664)¹¹ и био је полазник Вилфридове манастирске школе у Рипону, а касније се образовао и у Ирској. Он је са мисионарима дошао у Фризију 690. године, а убрзо затим је отишао у Рим како би добио папин благослов за мисионарски рад, али је – на тај начин – и будућу фризијску Цркву довео у непосредни контакт са Римом. Током његовог боравка у Риму, мисионари су се вратили у Енглеску. За њега је била установљена епископска катедра у Фризији, али је он отишао у Вестфалију да настави своју мисионарску службу. Уз помоћ и заштиту Франачке и уз људство из Енглеске, Вилиброрд оснива много манастира и гради велики број цркава, а оснива и школе где су се Фризи образовали да буду свеште-

⁹ Cf. Eddius Stephanus, *The Life of Bishop Wilfrid*, translated by Bertram Colgrave, Cambridge University Press, Cambridge 1985.

¹⁰ Venerabilis Baedae, *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ed. Carolus Plummer, A. M [Reprint of the original edition published by Oxonii, 1896], Gorgias Press 2002, V, 22.

¹¹ Cf. Abels, Richard, „The Council of Whitby: A Study in Early Anglo-Saxon Politics“, у *Journal of British Studies*, 23 (1984); Cubitt, Catherine, *Anglo-Saxon Church Councils c. 650–850* (London: Leicester University Press, 1995).

ници. Вилиброрд је преминуо 739. године у манастиру у Ехтернаху, који је он и основао.

Он и његови мисионари су били махом из Нортамбрије, али се у наредном периоду, услед усложњавања мисионарског рада покрет проширио, а најважнија личност у годинама које предстоје биће **Бонифације**, који се родио 675. године у близини Кредитона у породици Западних Саксонаца. Још као дечак образовао се у манастиру у Екситеру, а нешто касније одлази у Нурслин код Саутемптона, где се образовао под утицајима Теодора и Адријана – дакле, кентерберijske школе – и Алдхелма, чија је дела читао. Његова прва посета Фризији десила се 716. године, али се у Енглеску вратио већ следеће године. Године 718. одлази из своје постојбине и више се није враћао. Посетио је Рим 719. године и од папе добио благослов за мисионарење међу незнабошцима, а 722. године папа га је хиротонисао после вишегодишњег преданог труда на мисионарском пољу у областима Германа и Франака. Вратио се у Фризију и наставио да проповеда. У Докуму, заједно са својих педесетак мисионара, страдалнички је пострадао од руке незнабожаца, 754. године.

Његов рад је био вишеслојан и вероватно се ослањао на Августинов мисионарски концепт у Енглеској у VII веку. Он је створио и организовао Цркву у Германији и, касније, у Франачкој. Дакле, првенствено се трудио да незнабошце приведе Христовој Цркви, а затим да ту Цркву организује према начелима која су утврђена у саборној, васељенској и апостолској Цркви. С друге стране, он је утицао и на развој културе и писмености у областима где је проповедао и ширио хришћанску *благу реч*. Његова мисија је у Енглеској праћена са посебном пажњом, како од стране клира, тако и од стране лаика. Бонифације је морао да се суочи са великим бројем проблема који су се тicali вере, као што су крштење, венчање (брак) и однос према јеретицима, због чега је с времена на време морао да се обрати свештеницима у Енглеској за савет и за помоћ. Његова сачувана преписка и писма његовог наследника Лула показују учестале и одржаване везе између Енглеске и Континента у том временском раздобљу.¹² Лични контакти су омогућили да Бонифацију у помоћ стигну многи, међу којима су се издвајале жене-монахиње које су му биле од помоћи у различитим случајевима. На пример, из великог броја енглеских манастира послате су књиге које су послужиле и мисионарима и новокрштенима, односно обраћеницима у хришћанство на Континенту. У

¹² Cf. M. Tangl, *Bonifatii et Lullae Epistolae* (M. G. H., 1916); W. Levison, *England and the Continent in the Eighth Century*, Clarendon distributed by Sandpiper 1998.

својим писмима Бонифације изражава најдубља осећања према својим кореспондентима, али и описује своје проблеме – најбољи пример за то је писмо свом бившем епископу Данилу из Ворчестера када је чуо да је у својим позним годинама ослепео.¹³ У његовим писмима издваја се и библијска утемељеност. Неколико пута пише Бедином ученику Егберту, архиепископу Јорка, а од игумана манастира Монквермаута тражи преписе Бединих *Библијских коментара*.¹⁴

У другој половини VIII века у англосаксонској мисији издвајају се Вилехад и Алкуин. Обојица су били родом из Нортамбрије (Енглеска).

Карло Велики шаље 770. године **Вилехада**, који је у првој деценији мисионарења преживео прогоне и неуспехе – од 772. до 775. године био је прогнан из Саксоније, али је у том периоду – иако под великим притисцима – проповедао, градио цркве и манастире, основао епархијско седиште у Бремену.¹⁵ У том периоду Карло Велики осваја Ересбург, што је изазвало Саксонце да ударе на Хесен.¹⁶ До нових непријатељства дошло је 778. г. када су Саксонци изабрали аристократу Видохинда за новог вођу побуне.¹⁷ Видохинд је почео да крши уговор

¹³ EHD, 813–817.

¹⁴ Cf. Benedicta Ward, *Bede and the Psalter*, Fairacres Publications 2002.

¹⁵ Cf. *Vita Willehadi*, ed. A. Poncelet, AASS, Nov., II, 844, Brussels 1910, гл. 5: ad pagum qui dicitur Wigmodia... ac pertransiens cunctam in circuitu diocesim, multos ad fidem Christi euvangelizando convertit... Око 766. године Вилехад је из Енглеске отишао у Фризију како би покрштавао тамошње паганско становништво. Једном је морао бежати због агресивне реакције тамошњих незнабожаца. После је по налогу Карла Великог, 780. године, покушао покрстити Саксонце, али је и одатле морао бежати када су 782. године, пагани дигли устанак. Затим одлази у Рим да папу Адријана I обавести о својим мисионарским напорима. Тада је Карло Велики брутално угушио саксонски устанак, те се Вилехад вратио у Саксонију и основао епископску катедру у граду Бремену.

¹⁶ *Annales regni Francorum*, a. 772 (ed. F. Kurze, MGH I, SS), 38. Tunc domnus Carolus mitissimus rex sinodum tenuit ad Warmatiam. Et inde perrexit partibus Saxoniae prima vice, Eresburgum castrum coepit, ad Ermensul usque pervenit et ipsum fanum destruxit et aurum vel argentum, quod ibi repperit, abstulit. Et fuit siccitas magna, ita ut aqua deficeret in supradicto loco, ubi Ermensul stabat; et dum voluit ibi duos aut tres praedictus gloriosus rex stare dies fanum ipsum ad perdestruendum et aquam non haberent, tunc subito divina largiente gratia media die cuncto exercitu quiescente in quodam torrente omnibus hominibus ignorantibus aquae effusae sunt largissimae, ita ut cunctus exercitus sufficienter haberet. Tunc super Wisoram fluvium venit suprascriptus magnus rex et ibi cum Saxonibus placitum habuit et recepit obsides XII et reversus est in Franciam.

¹⁷ *Annales regni Francorum*, a. 778 (ed. F. Kurze, MGH I, SS), 50. Et cum audissent Saxones, quod domnus Carolus rex et Franci tam longe fuissent partibus Hispaniae, per suasionem supradicti Widochindi vel sociorum eius secundum consuetudinem malam iterum rebellati sunt; et nunciatum est hoc domno regi Carolo ad Autosiodorum civitatem. Tunc praedictus domnus rex mittens scaram Franciscam, ut sub velocitate festinaret ad resistendos supradictos Saxones: sed illi rebelles ad Renum usque Diuciam pervenerunt, tunc praedantes secus Renum et multas malicias facientes, ecclesias Dei incendentes in

који је раније договорен са Карлом; почео је чак и да објављује законе и правила без Карловог сазнања и благослова, што је овога испровоцирало да поново нападне Саксонце, којима је код Вердена задао одлучујући пораз 785. године.¹⁸ Видохинд се предао Карлу, крстио се, а Карло му је кумовао и дао богате дарове. Освајање Саксоније и присаједињење Баварске довело је Франачку државу у додир са неколико других племена дуж реке Лабе, који нису били нимало наклоњени франачкој политици.

Вилехад је отишао у Фризију 770. године, а проповедао је у области у којој је Бонифације пострадао. Карло Велики га 780. године шаље да проповеда Саксонцима који су били настањени између река Елба и Васер. Саксонска побуна против Франачке створила је овим мисионарима велике потешкоће у ширењу хришћанства, јер су виђени као Карлови људи, те је приморан да се повуче из Ехтернаха. Међутим, после извесног периода вратио се међу Саксонце и 787. године је хиротонисан за епископа у Бремену. Упокојио се 789. године.

Алкуин је био један од најдаровитијих полазника школе коју је у Јорку основао архиепископ Егберт, а која је – односно њени ученици и учитељи – баштинила Бедино наслеђе. Та школа је постала највећи образовни центар у Енглеској у другој половини VIII века. Алкуин је 767. године постао учитељ у школи у Јорку, да би у наредних петнаест година постао врло познати научник на ширем европском подручју.¹⁹ Године 782, приликом повратка из Рима обрео се на двору Карла Великог, те је због њихових ранијих сусрета и Карловог непосредног

sanctemonialibus, et quod fastidium generat enumerandi. Et cum subito audientes de reversione domni Caroli regis et de scara eius, quam misit obviam illis, tunc a Saxonibus dimisso Reno, reversi sunt per Logenehi partibus Saxoniae; et scarae Francorum non occurrerunt obviam eis, sed vestigium eorum observantes consecuti sunt eos super fluvium, cuius vocabulum est Adarna in loco, qui dicitur Lihesi. Ibi pugna incepta et valde bene finita, auxiliante Domino Franci victores extiterunt; et multitudo Saxonum ibi occisi sunt et fugientes cum magno contumelio reversi sunt Saxoniam.

¹⁸ *Annales regni Francorum*, a. 785 (ed. F. Kurze, MGH I, SS), 62. Et tunc in Bardengawi venit ibique mittens post Widochindum et Abbionem et utrosque ad se conduxit et firmavit, ut non se subtrahissent, nisi in Francia ad eum pervenissent; petentibus illis, ut credentias haberent, quod in laesi fuissent, sicut et factum est. Tunc domnus Carolus rex reversus est in Franciam et mittens ad supradictos Widochindum et Abbionem obsides per missum suum Amalwinum; qui cum recepissent obsides, illos secum deducentes et conunxerunt se ad Attiniacum villa ad domnum regem Carolum. Et ibi baptizati sunt supranominati Widochindus et Abbi una cum sociis eorum; et tunc tota Saxoniam subiugata est.

¹⁹ Cf. Jaffe, Philipp, Ernst Dümmler, W. Wattenbach (eds.). *Monumenta Alcuiniana*, Berlin, Weidmann, 1873, 132–897; Allott, Stephen (tr.), *Alcuin of York, c. AD 732 to 804. His life and letters*. York, 1974; Throop, Priscilla, trans., *Alcuin: His Life; On Virtues and Vices; Dialogue with Pepin* (Charlotte, VT: MedievalMS, 2011).

позива прихватио је да остане на франачком двору и постане ректор дворске школе. Уједно је прихватио да буде Карлов саветник за образовна питања, али је и одиграо веома битну улогу у обнови богословског и философског образовања у Франачкој.

У области у којој је средиште био град Минстер проповедао је **Лиудгер**, који је већ мисионарио у Фризији. Он је у Минстеру саградио манастир и одатле мисионарио паганима на целом том простору, а када је – између 802. и 805. године – хиротонисан за епископа, изабрао је Минстер за епископску катедру. За Карлову владавину битно је истаћи да је град Падеборн такође био мисионарско средиште, а затим и епископска катедрa, а са друге стране био је место где је Карло победивши Саксонце 777. године крстио њиховог поглавара и цео народ.²⁰ Овај град био је важан из два разлога: *војно-пољопривредно*, јер је Падеборн постао војно упориште Карла Великог, и *верско*, јер је саграђена црква, те је град постао средиште мисионара и – касније – епископска катедрa. Ричард Саливен – ослањајући се на Видемана – истиче да су сличну историју имали и градови Хилдесхајм, Верден, Оснабрик, Халберштат и Минден.²¹ Сва поменута насеља била су мисионарски центри у Саксонији и (касније) епископске катедре.

Описана методологија употребљена приликом мисионарења није била налик византијској, већ су мисионари путовали кроз области у којима су живела паганска племена без циљаног племена којем би проповедали.²² Они су – иако под Карловим патронатом – били релативно самостални у налажењу области где ће мисионарити и проповедати. Пошто је Карло био упознат са дугогодишњим неуспелим покушајима да се Саксонци крсте и међу њима мисионари, те и због његове жеље да загосподари тим областима, он је храбрио и помагао хришћанске мисионаре да проповедају Јеванђеље Христово међу Саксонцима.

Са друге стране, треба нагласити – и направити јасну разлику у односу на келтско-ирске мисионаре – да мисионари нису самостал-

²⁰ *Annales regni Francorum*, а. 777 (ed. F. Kurze, MGH I, SS), 48. Tunc domnus Carolus rex synodum publicum habuit ad Paderbrunnen prima vice. Ibiq̄ue convenientes omnes Franci, et ex omni parte Saxoniae undique Saxones convenerunt, excepto quod Widochindis rebellis extitit cum paucis aliis: in partibus Nordmanniae confugium fecit una cum sociis suis. ... Ibiq̄ue multitudo Saxonum baptizati sunt et secundum morem illorum omnem ingenuitatem et alodem manibus dulgtum fecerunt, si amplius inmutassent secundum malam consuetudinem eorum, nisi conservarent in omnibus christianitatem vel fidelitatem supradicti domni Caroli regis et filiorum eius vel Francorum.

²¹ Richard E. Sullivan, *нав. дело*, 709.

²² О разлици у мисионарској методологији на Истоку и Западу, види Ивица Чаировић, „Појам и циљ мисионарења у хришћанској Цркви на Истоку и Западу (од VII до X века)“, *Теолошки погледи* XLV 1 (2012), 127–142.

но проповедали, већ су били у непосредном контакту са настојатељем главног манастира или цркве, који су уједно били мисионарски центри за ту област, те су на тај начин били организовани епископоцентрично односно из једног клирикалног средишта.

Деловање Вилиброрда у Фризији, а затим и Вилехада и Лиудгера у Саксонији показује да мисионари нису лутали унаоколо, већ нису излазили из области која је била под *незваничном* јурисдикцијом једног мисионарског центра. Знајући какве су проблеме оставили за собом ирски мисионари у ранијем периоду,²³ црквени великодостојници су се трудили да мисионаре предводи једна јака и стабилна, поштована личност, првенствено у виду игумана, а затим и епископа, који би био настојатељ тог мисионарског центра, и који би својим утицајем унапредио мисију, а затим и дисциплиновао мисионаре. Такав је пример био Григорије, који је као игуман манастира у Утрехту од 755. до 775. године водио рачуна о мисији у Фризији, а игуман манастира Фулде – у истом периоду – брину се о мисији у Саксонији.²⁴

Треба нагласити и да је Бонифације 719. године добио од папе у Риму посебну службу свештеника-мисионара, са којом је имао власт да буде први међу мисионарима у формирању мисионарског центра. Тек када је устројио мисију и организовао мисионаре да проповедају, папа га је у Риму хиротонисао 722. године. Тако да можемо да закључимо да је он имао епископске ингеренције (био је први, односно настојатељ црквене заједнице, организовао је мисионаре, друге свештенике, проповедао, чак и водио политику мисионара, итд.) и као свештеник-мисионар.²⁵ Папа му даје достојанство архиепископа како би могао да и он хиротонише епископе за области у којима су пагани примили хришћанство.

2.1. Мисионарење међу паганима

Мисионари су проповедали Јеванђеље, а у беседама су правили разлику између паганских богова и Откривеног Живог Бога; затим су истицали атрибуте хришћанског Бога – најбитнији је био љубав – и међу паганима лечили болеснике, а та чуда објашњавали чињеницом

²³ Опширније види Brown, Peter, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity*, Oxford Blackwell Publishing, 2003; Charles-Edwards, T. M., *Early Christian Ireland*, Cambridge, 2000; Cróinín, Dáibhí Ó., *Early Medieval Ireland: 400–1200*, London, 1995; Herren, Michael W.; Brown, Shirley Ann, *Christ in Celtic Christianity*, Boydell Press 2012.

²⁴ Richard E. Sullivan, *нав. дело*, 710.

²⁵ Исто.

да Христос помаже свима, јер је Он Бог и Творац свих и Љубав; те да је потребно да поверују у таквог Бога и да се крсте и постану део земаљске Цркве. Следеће што су наглашавали мисионари било је погрешно паганско богослужење, односно жртвоприношење.

На крају, англосаксонски а затим и каролиншки, односно франачки, мисионари су се трудили да објасне главне богословске догмате хришћанске вере, а посебно оне који подржавају Карлово схватање државе – Царство Небеско, бесмртност, грех, крштење и Свету Тројицу.

Међутим, Ричард Саливен заступа тезу – која је врло вероватна – да су мисионари имали врло тежак задатак приликом проповедања, јер су пагани могли да поверују само преко чудâ или неким непосредним догађајем који би их фасцинирао, иако су били добри говорници, а њихове теме у беседама биле су разрађене баш за ту врсту слушалаца.²⁶ Као сходан наставак проповедања било је и рушење паганских жртвеника, а међу мисионарима који су прибегавали и тој мери били су Вилиброрд, Бонифације, Лиудгер, Вилехад, што је јасно описано и наглашено у њиховим житијима.²⁷ Карло Велики је, с друге стране, дозвољавао својим војницима да уништавају идолске жртвенике.²⁸ Каролиншки владари и племићи желели су да мачем искорене паганизам како би остварили идеал да сви поданици краљевства буду једне вере. Пагани су имали зато двоструки утицај пред собом: с једне стране, био је то каролиншки – војни утицај; а с друге стране, било је то чињење чудâ од стране хришћанских проповедника.

Када би паганска племена била крштена, мисионарски рад на тим просторима би одмах престајао, јер су новокрштене и црквене и франачке (државне) власти прихватале као интегрални део франачког краљевства, али и саставни део црквене организације. Иако је овај задатак био веома захтеван, мисионари су мислили да је најважнији ко-

²⁶ Richard E. Sullivan, *нав. дело*, 715–720.

²⁷ Alcuin, *Vita Willibrordi*, гл. 10, 14 (ed. W. Levison, MGH, SS. rerum Merov., vii, 124–125, 128); Willibald, *Vita Bonifatii*, гл. 6, 8 (ed. W. Levison, MGH, SS. rer. Germ. in usum schol., pp. 31–32, 47); Alfrid, *Vita Liudgeri*, Lib. I, гл. 16, 22 (ed. W. Diekamp, 20; 26); *Vita Willehadi*, гл. 4 (ed. A. Poncelet, AASS, Nov., II, 843).

²⁸ *Annales regni Francorum*, а. 772, ed. F. Kurze, MGH, SS, 34: Tunc domnus Carolus mitissimus rex sinodum tenuit ad Warmatiam. Et inde perrexit partibus Saxoniae prima vice, Eresburgum castrum coepit, ad Ermensul usque pervenit et ipsum fanum destruxit et aurum vel argentum, quod ibi repperit, abstulit. Et fuit siccitas magna, ita ut aqua deficeret in supradicto loco, ubi Ermensul stabat; et dum voluit ibi duos aut tres praedictus gloriosus rex stare dies fanum ipsum ad perdestruendum et aquam non haberent, tunc subito divina largiente gratia media die cuncto exercitu quiescente in quodam torrente omnibus hominibus ignorantibus aquae effusae sunt largissimae, ita ut cunctus exercitus sufficienter haberet. Tunc super Wisoram fluvium venit suprascriptus magnus rex et ibi cum Saxonibus placitum habuit et recepit obsides XII et reversus est in Franciam.

рак крштење, те су зато и напуштали области у којима су проповедали до крштења, како би наставили са својом мисионарском службом на просторима на којима су – опет – живели пагани.

3.1. Утицаји

Англосаксонски утицај на континентални део Западне Европе у VIII и IX веку био је врло велики. Наиме, од VII века јачају везе на пољу економије и трговине. Пошто је тада у Енглеској развијен и епископоцентрични црквени систем са основним циљем да се мисионари међу паганима, нужна је била експанзија на оближње германске територије. У *Житију Кашбершовом* описана је евангелизација и освећење неколико цркава, а са друге стране Беда у *Писму Етбершу* истиче да је неопходно да се рукоположи још више свештеника како би могли да проповедају Јеванђеље Христово.²⁹ Са друге стране, декаденција морала међу острвским клиром и повезаност са краљевима и племством у Енглеској у току VIII века узроковале су реакцију англосаксонских мисионара који су већ тада проповедали паганима у северозападним европским областима. Дакле, утицај је био обостран (Енглеска–Континент и Континент–Енглеска). Бонифације је са неколико епископа у Германији написао строго и недвосмислено писмо краљу Етелбалду Мерсијском замерајући му због неморала и укидања неких привилегија Цркви у Енглеској, те због пљачкања црквених добара.³⁰

Закључак

Политика Карла Великог и његових следбеника у односу на суседна племена и мисионарење није била иста као што је била политика Меровинга. Однос према Цркви мењао је и однос према суседним народима, али је уједно и формирао глобалну политику о којој је раније било речи. Постепен раст амбиција Карла Великог започет је 789. године, када га у изворима описују као *defensor ecclesiae* или *rector populi christiani*.³¹ Све то прати један мисионарски покрет који је у англосак-

²⁹ *Two Lives of St. Cuthbert*, edited by Bertram Colgrave, Cambridge University Press 1985, 128–221. Bede, *Life and Miracles of St. Cuthbert*, trans. J. A. Giles, Everyman's Library 479 (London: J. M. Dent; New York: E. P. Dutton, 1910), 286–349. Giles, J. A., *The Complete Works of Venerable Bede, in the Original Latin, Collated with the Manuscripts and Various Printed Editions, Accompanied by a New English Translation of the Historical Works, and a Life of the Author, Vol. III: Ecclesiastical History, Books IV. V.* London: Whitaker and Co. 1843.

³⁰ EHD, 824.

³¹ L. Wallach, *Alcuin and Charlemagne: Studies in Carolingian History and Literature* (Cornell Studies in Classical Philology 22), Ithaca, New York 1959, 147–77.

сонској Енглеској неприметно започет крајем VII века, да би у VIII веку доживео своју експанзију на просторима северозападне Европе. Утицај англосаксонских мисионара немерљив је за овај део европског континента, како у сфери религије тако и у сфери културе. Овај догађај је био преломни тренутак за Западну Европу, који је означио почетак једне нове ере, јер је упоредо ишао са настајањем и развојем династије Каролинга. Дакле, експанзија англосаксонских мисионара и њихови циљеви су се поклопили са политичком идеологијом Карла Великог, те је дошло до промена у свим сферама политичког и верског живота међу племенима на простору северозападне Европе.

Библиографија

Извори

Bede, *Historia ecclesiastica gentis Anglorum* (уредник Carolus Plummer, *Venerabilis Baedae Opera Historica* [Oxford, 1896]).

Bede, *Life and Miracles of St. Cuthbert*, trans. J. A. Giles, Everyman's Library 479 (London: J. M. Dent; New York: E. P. Dutton, 1910).

Venerabilis Baedae, *Historiam ecclesiasticam gentis Anglorum*, ed. Carolus Plummer, A. M [Reprint of the original edition published by Oxonii, 1896], Gorgias Press 2002.

Annales regni Francorum, a. 772 (ed. F. Kurze, MGH I, SS (Hanover, 1895)).

Altfrid, *Vita Liudgeri*, Lib. I (ed. W. Diekamp), 1881.

Giles, J. A., *The Complete Works of Venerable Bede, in the Original Latin, Collated with the Manuscripts and Various Printed Editions, Accompanied by a New English Translation of the Historical Works, and a Life of the Author, Vol. III: Ecclesiastical History, Books IV. V*, London: Whitaker and Co. 1843.

Vita Willehadi, ed. A. Poncelet, AASS, Nov., II, 844, Brussels 1910.

Wallach, L., *Alcuin and Charlemagne: Studies in Carolingian History and Literature* (Cornell Studies in Classical Philology, 32; Ithaca, New York 1959).

Alcuin, *Vita Willibrordi*, уредник W. Levison, MGH, *Scriptores rerum Merovingicarum* 7/2, Hannover 1920.

Willibald, Vitae Sancti Bonifatii, уредник W. Levison, MGH SRG LVn, Hanover 1905.

Two Lives of St. Cuthbert, edited by Bertram Colgrave, Cambridge University Press 1985.

Tangl, M., *Bonifatii et Lullae Epistolae*, M. G. H., 1916.
Whitelock, D., *English Historical Documents*, Routledge; 2nd Edition (1979).

Секундарна литература

Abels, Richard, „The Council of Whitby: A Study in Early Anglo-Saxon Politics“, у *Journal of British Studies*, 23 (1984).

Allott, Stephen (tr.), *Alcuin of York, c. AD 732 to 804. His life and letters*, York 1974.

Ward, Benedicta, *Bede and the Psalter*, Fairacres Publications 2002.

Cubitt, Catherine, *Anglo-Saxon Church Councils c. 650–850*, London: Leicester University Press 1995.

Eddius Stephanus, *The Life of Bishop Wilfrid*, translated by Bertram Colgrave, Cambridge University Press 1985.

Jaffe, Philipp, Ernst Dümmler, W. Wattenbach (eds.), *Monumenta Alcuiniana*, Berlin, Weidmann 1873.

Throop, Priscilla, trans., *Alcuin: His Life; On Virtues and Vices; Dialogue with Pepin*, Charlotte, VT: MedievalMS 2011.

Sullivan, Richard E., „The Carolingian Missionary and the Pagan“, *Speculum*, Vol. 28, No. 4 (Oct., 1953).

McKitterick, Rosamond, *Charlemagne: The Formation of a European Identity*, Cambridge University Press, Cambridge 2008.

Levison, W., *England and the Continent in the Eighth Century*, Clarendon distributed by Sandpiper 1998.

Brown, Peter, *The Rise of Western Christendom: Triumph and Diversity*, Oxford Blackwell Publishing 2003.

Charles-Edwards, T. M., *Early Christian Ireland*, Cambridge 2000.

Cróinín, Dáibhí Ó., *Early Medieval Ireland: 400–1200*, London 1995.

Herren, Michael W.; Brown, Shirley Ann, *Christ in Celtic Christianity*, Boydell Press 2012.

Чаировић, И., „Крст у англо-саксонској и келтској уметности“, *Живойис* 4, Београд 2010, 61–71.

Чаировић, И., „Линдисфарнско Јеванђеље – Енглеска од паганства до хришћанства“, *Иконографске студије* 3, зборник са трећег симпозијума посвећеног теорији црквене уметности, Београд 2010, 95–104.

Примљено: 21.8.2012.

Одобрено: 30.8.2012.

ACTIVITY OF THE ANGLO-SAXON MISSIONARIES BETWEEN GERMAN – PAGAN – TRIBES IN 8TH AND 9TH CENTURY

Ivica Čairović

Faculty of Orthodox Theology – University of Belgrade

Summary: Anglo-Saxon missionaries were an instrument in the spread of Christianity in the Frankish Empire during the 8th century. The Anglo-Saxon mission began in the last decade of the 7th century in Frisia. The missions, which drew down the energy and initiative of the English church, spread south and east from there. Almost immediately the Anglo-Saxon missionaries came in contact with the Pippinids, the new dominant family in Frankish territories. The earliest monastery founded by Anglo-Saxons on the continent is Willibrord's Abbey of Echternach (698). Pepin II, who wished to extend his influence in the Low Countries, granted free passage to Rome to Willibrord, to be consecrated Bishop of Frisia. It set the pattern for their increasing association in the first half of the 8th century as a result of their joint support of the efforts of the Anglo-Saxon missionaries. Anglo-Saxon missionaries to the continent include Saints Wilfrid, Willibrord, Willehad and Liudger. Notable among these missionaries is Saint Boniface who was active in the area of monastery of Fulda, establishing the bishoprics of Erfurt, Würzburg, Büraburg, as well as Eichstätt, Regensburg, Augsburg, Freising, Passau and Salzburg (739) further to the south-east.

Anglo-Saxon missionary activities continued into the 770s and the reign of Charlemagne, the Anglo-Saxon, Alcuin playing a major part in the Carolingian Renaissance. By 800, the Carolingian Empire was essentially Christianized, and further missionary activity, such as the Christianization of Scandinavia and the Baltic was coordinated directly from the Holy Roman Empire rather than from England. The Saxon Wars were the campaigns and insurrections of the more than thirty years

from 772, when Charlemagne first entered Saxony with the intent to conquer, to 804, when the last rebellion of disaffected tribesmen was crushed. In all, eighteen battles were fought in what is now northwestern Germany. They resulted in the incorporation of Saxony into the Frankish realm and their conversion from Germanic paganism to Germanic Christianity.

West Europe was influenced by Anglo-Saxon missionaries in 8th and 9th century and it produced new movement in the faith and the culture of the tribes from that area.

Key words: *Mission, Anglo-Saxon England, Charlemagne, Alcuin*